(इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेत अनुवाद)

(१९९६) २ एस.सी.आर. १०५३

यू. पी. शिक्षा आणि शिक्षण मंडळ

- विरुद्ध -

राजेंद्र प्रसाद गुप्ता

फेब्रुवारी २६ ,१९९६

[न्यायमूर्ती के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ती जी. बी. पटनायक]

सेवा कायदाः

नियुक्ती - अप्रशिक्षित शिक्षक-प्रशिक्षणासाठी दिल्या गेलेल्या दोन संधी - संधीचा लाभ न घेणे - सेवा सुरू ठेवण्याची परवानगी नाही - आव्हान - न्यायाधिकरणाने नाकारले - उच्च न्यायालयाने असे म्हटले की प्रक्रिया पाळल्याशिवाय सेवेतून काढून टाकणे बेकायदेशीर होते आणि पुनर्स्थापनेचे निर्देश दिले - अपील केल्यावर, त्यांची सेवा बंद करण्याचे पत्र बेकायदेशीर नव्हते - उच्च न्यायालयाचा हा निष्कर्ष चुकीचा होता कि अप्रशिक्षित शिक्षकांची सेवा बंद करण्यासाठी सेवा संपण्यापूर्वी आवश्यक प्रक्रिया पूर्ण करायची होती.

यू. पी. मूलभूत शिक्षा परिषद आणि एक **- विरुद्ध -** हरि देव मणी त्रिपाठी आणि इतर **,एस. एल. आर. खंड. ८७ (१९९३) १ लागू न करण्यायोग्य.**

दिवाणी अपील अधिकारिता:- दिवाणी अपील क्रमांक. ४२८८/१९९६

विशेष अपील क्रमांक. ३६(एस.बी)/१९९३ मध्ये अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या ९.३.१९९४ रोजीच्या न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यांसाठी सुनील गुप्ता आणि एच. के. पुरी.

उत्तरवादींसाठी:- डी. के. गर्ग.

न्यायालयाचा पुढील आदेश पारित करण्यात आला.

अनुमति मंजूर

दोन्ही बाजूंच्या वकिलांना ऐकले .

ही अपील विशेष परवानगीद्वारे अलाहाबाद उच्च न्यायालय, लखनौ खंडपीठाने ९ मार्च १९९४ रोजी विशेष अपील क्रमांक. ३६ (एस. बी.)/१९९३ मध्ये दिलेल्या न्यायनिर्णयावरून उद्भवते.

५ मे १९६४ रोजी च्या कार्यवाहीमध्ये उत्तरवादी अप्रशिक्षित शिक्षक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती. २९ सप्टेंबर १९६८ रोजी त्यांना प्रशिक्षण घेण्याची संधी देण्यात आली होती, परंतु त्यांनी या संधीचा फायदा घेतला नाही. २८ जुलै १९६९ रोजी त्यांना आणखी एक संधी देण्यात आली, परंतु त्यांनी पुन्हा त्याचा फायदा घेतला नाही. त्यांनी या संधीचा लाभ न घेतल्यामुळे त्यांना सेवेत राहण्याची परवानगी देण्यात आली नव्हती. परिणामी, त्यांनी दिवाणी खटला दाखल केला जो सेवा न्यायाधिकरणाकडे हस्तांतरित करण्यात आला ज्याने याचिका फेटाळली. त्यानंतर त्यांनी उच्च न्यायालयात धाव घेतली. उच्च न्यायालयाने आपल्या आक्षेपित आदेशाद्वारे असे म्हटले आहे की विहित प्रक्रियेचे पालन न करता संपुष्टात आणणे बेकायदेशीर आहे आणि परिणामी त्याने उत्तरवादीला परिणामी लाभांसह सेवेत पुनःस्थापित करण्याचे निर्देश दिले आहेत. त्यामुळे विशेष अनुमतीद्वारे हे अपील.

अपीलकर्त्याचे विद्वान वकील श्री. गुप्ता यांनी असा युक्तिवाद केला आहे की नियुक्ती तात्पुरत्या आधारावर होती आणि उमेदवार अप्रशिक्षित शिक्षक असल्याने त्याला प्रशिक्षण घेणे आवश्यक होते; आणि जेव्हा तो त्या संधीचा लाभ घेण्यात अयशस्वी झाला, तेव्हा सरकारच्या धोरणानुसार अपीलकर्त्याकडे उत्तरवादीची सेवा बंद करण्याशिवाय पर्याय नव्हता. परिणामी, ते १९६८ पासून सेवेत राहण्यास पात्र नाहीत.

उत्तरवादीसाठी हजर असलेले विद्वान वकील श्री. गर्ग यांनी सांगितले की सरकारने प्रशिक्षणासाठी वेळ वाढवला होता, परंतु त्यांना संधी देण्यात आलेली नाही. नियुक्ती पत्रात असे सूचित केले नव्हते की त्यांची सेवा कार्यपद्धतीनुसार संपुष्टात येईल. त्यानंतरच्या पत्रव्यवहारातून असे सूचित होते की जर उत्तरवादी प्रशिक्षण घेत नसेल तर त्याच्याविरुद्ध योग्य ती कारवाई केली जावी. सेवा नियमांनुसार अशी कोणतीही कारवाई करण्यात आलेली नाही. कोणतीही कारवाई न केल्यामुळे, प्रशिक्षण न घेतल्यामुळे योग्य प्रक्रियेचे पालन करून उत्तरवादीची सेवा संपुष्टात आणणे बेकायदेशीर आहे. त्यामुळे,

प्रशिक्षणाची अट पूर्ण झाली तरी, उत्तरवादीला सेवेमध्ये पुनःस्थापित करण्याचे निर्देश अपीलकर्त्याला देताना उच्च न्यायालय योग्य होते.

उत्तरवादी हा एक अप्रशिक्षित शिक्षक आहे, ज्याची ५ मे १९६४ च्या आदेशानुसार मासिक रु.४०/- वेतनावर नियुक्ती करण्यात आली . त्यांची सेवा कोणतीही सूचना न देता समाप्त करण्यात आली. हे देखील कबूल केलेली वस्तुस्थिती आहे कि त्याला प्रशिक्षण घेण्याची संधी देण्यात आली होती, परंतु त्याला कुत्रा चावला होता या कारणावरून त्याने त्या संधीचा फायदा घेतला नाही. या परिस्थितीत आणि कबूल केलेल्या स्थितीत, प्रश्न असा आहे की: उत्तरवादी प्रशिक्षण पूर्ण केल्याशिवाय सेवेत राहू शकतो का आणि अपीलकर्त्याच्या पूर्ववर्तीला उत्तरवादीची सेवा बंद करण्याचा अधिकार होता का ?

हे खरे आहे की बंधपत्राची अंमलबजावणी करून प्रशिक्षण सुविधा देण्यासाठी सरकारकडून पत्रे जारी करण्यात आली होती, परंतु त्यांनी त्या संधीचा लाभ घेतला नाही आणि त्यानंतर त्यांना अप्रशिक्षित शिक्षकाच्या निश्चित वेतनावर कायम ठेवण्याचे निर्देश देण्यात आले. १९६९ सालापासून सेवा बंद केल्याच्या कारणास्तव ती परिस्थिती उद्भवत नाही किंवा उत्तरवादीला मदत करत नाही. सरकारने विहित केल्याप्रमाणे त्याला प्रशिक्षण घेणे आवश्यक होते. त्याने प्रशिक्षण घेतले नसल्यामुळे, सेवा बंद करण्याचे पत्र बेकायदेशीर असल्याचे म्हटले जाऊ शकत नाही. त्यामुळे उच्च न्यायालयाचा निष्कर्ष पूर्णपणे चुकीचा होता की अप्रशिक्षित शिक्षकांची सेवा बंद करण्यासाठी सेवा समाप्त होण्यापूर्वी आवश्यक प्रक्रिया पूर्ण करावी लागेल.

श्री. गर्ग यांनी यू. पी. मूलभूत शिक्षा परिषद आणि एक - विरुद्ध - हरि देव मणी त्रिपाठी आणि इतर ,एस. एल. आर. खंड. ८७ (१९९३) १ १५ या उच्च न्यायालयाच्या निर्णयावर भरवसा ठेवला. त्या प्रकरणात जरी उत्तरवादी अप्रशिक्षित तात्पुरते शिक्षक होते आणि त्यांनी १९७६ मध्ये प्रशिक्षण प्रमाणपत्रे मिळवल्यानंतर, या न्यायालयाने अपीलकर्त्यांना प्रशिक्षण प्रमाणपत्रे मिळवण्याच्या तारखेपासून ज्येष्ठता निश्चित करण्याचे निर्देश दिले. या प्रकरणाचे प्रमाण या प्रकरणातील तथ्यांना लागू नाही.

तदनुसार अपील मंजूर करण्यात आली. रिट याचिका फेटाळली गेली. खर्चा बाबत कोणताही आदेश नाही.

जी. एन.   अपील मंजूर

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या / तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल."